

ЛЕГЕНДИ РІДНОГО КРАЮ

Початок ХХІ ст. відкрив нові можливості й перспективи у розвитку українського краєзнавства й підвищенні його ролі у розбудові національної освіти, науки і культури.

Поняття Батьківщини набуває глибокого і віковичного змісту, якщо починати його з пізнання історії своєї оселі, з батьківської садиби, тихої материнської пісні, рідної мови, свого села, всього того, що стає початком для кожної людини.

Знання історії свого краю не просто підносить людину, збагачує її світогляд, воно стає своєрідним містком, що з'єднує покоління минулого і сучасного.

Одним з головних завдань книгозбірень є збирання, зберігання та популяризація інформації для задоволення потреб користувачів з краєзнавства.

Найцікавішими у цьому плані є легенди. Це перекази про походження назв тих чи інших місцевостей.

В одних селах – ці легенди вже призабуті, а в інших – відомі навіть молодшим школярам. З них постає прекрасний і романтичний образ рідного краю, з яким єднають нас корені роду і враження дитинства.

Відновити історичну пам'ять, втрачений зв'язок часів, вирішили бібліотечні працівники Володимиреччини і долучилися до Всеукраїнського конкурсу «Легенди рідного краю». До участі надійшло чимало робіт з різних публічно-шкільних бібліотек,

Конкурсанти зібрали легенди про походження назв сіл, джерел, історії про побудову церков, заховані скарби та інше.

Читачка Городецької публічно- шкільної бібліотеки Кривко Людмила у Всеукраїнському конкурсі «Легенди рідного краю» визнана переможцем у обласному турі конкурсу і зайняла III-тє місце.

Сподіваємось, що цей матеріал зацікавить учнів, студентів, бібліотечних працівників, та всіх небайдужих до рідного краю легенд.

А «метрики» Володимирець не має

Думки з приводу

Дійсно метрики Володимирець не має, хоча від роду йому дають декілька століть. А якщо вірити літописам, особливо тим, що писалися досвідченими книжниками, то налічує наш град поважний вік.

Ви звернули увагу, що наше містечко розташувалося не на підвищенні, як більшість населених пунктів, а в долині? І оточують Володимирець (у різний час його називали Владіміжець, Владімірко) три пагорби. Один - на схід у бік Канонич, де нині тубдиспансер, другий – на захід, там спецгосп і нове кладовище, а третя висота - по шляху на Жовкинi. Майже посередині, на четвертій високій «точці» стоїть панський маєток. Так от. Від маєтку на північ метрів за 300-500 у давнину вирувала прірва. Там гинула худоба. Не раз знаходили погибель і люди. Навіть серед зими з тої безодні виривалася багнюка, щось булькотіло й кипіло.

Люди возили туди підводами ґрунт і камінь –нічого не допомагало. Але зайшов у наше поселення якийсь жидок. Цей чоловік був знаючим. А тому, щоб відгородити людей від болотяної повені і стр домовився із громадою що спасе їх, тільки при умові: співвітчизники прибульця мають вільно жити серед володимирчан.

Знаючий наказав пану та громаді зібрати 66 підвід і з трьох довколишніх горбів возити землю, аж доки не з'являться валуни. Дійсно, мов велетенські брили, піднялися вони перед здивованими людьми. Волами й кіньми їх прикотили до прірви і завалили вхід у безодню.

Але ще цікавішою була умова того чоловіка із силами безодні:»Якщо хоч одна жива душа зрушить той камінь руками, болото оживе і запанує, як море».

Згадав мій дідусь цю оповідь, коли почали копати басейн. Серед старих людей зчинився переполох. Всі боялися: якщо будуть порушені брили, то Володимирець геть може затопити водою. Видно,Мудрим був знаючий чоловік, передбачив: у майбутньому його нащадки силою тракторів і машин порушать Слово, але якщо не руками-договір не діє. Так чи інакше, але роботи на басейні до кінця доведені не були...

Але повернімося до обіцянки, даної пришельцю. Кажуть,з тих пір Володимирець заповнили євреї. Найбільш облюбвана ними місцина звалася Кутущиною. Завдяки їм наше містечко здобуло Магдебурзьке право, розширило зв'язки зі світом і тим самим знову ввійшло в історію. Кажуть, щоб оновити містечко, євреї застрахували його, а потім дружно підпалили дерев'яні хибари. Натомість виросло кам'яне місто, будинки якого можна споглядати у центрі.

Історія- цікава річ. Вона вчить і наставляє. Ось, приміром, така історична довідка, датована 1918 роком.

«Владимирец,4-го округа. Реки нет. Местность низженная, окружения лесами. Храм деревянный, двухпрестольный, построен в 1894 году. Вместительный, украшен благолепно. Главный престол Успенский и предельный Покровский. В 2 версты от церкви в лесу у источника была часовня,где совершались молеб. дей-ствия. Часовня сгорела. Прихожан 3220 душ. Причт: священник,псаломщик просфорня.Причтовые строения в ¼ версты от церкви построены на казенные средства в 1896 году. Дом священника поместительный но ветхий. Надворные постройки требуют ремонта. Дом и надворныя

постройки для псаломщика сгорели в 1912 году. Есть фруктовый сад и огород.

Земли 70 д. 296 кв.с., расположенной до 3 версть от дома; усадеб 2 д. 2247 кв.с., пах. В двухь кусках 49 д. 1231 кв.с. сенокосной в 4-ох кусках 17 д. 1618 кв.с., план земли есть.

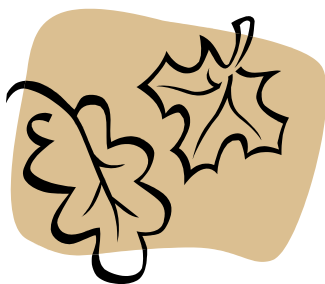
Приписные деревни: Каноници в 5 верстах, Дубовка в 6-ти , Печенки в 8 верстах, Лыпно в 10 верстах. Министерское двухклассное училище.

Иноверцев : католиков 755 душ и евреев 1570 душ.

Ближайшие –приходы: с.Островцы в 10 в., с .Озеро в 10в. От губерн. Города в 230 версть, от уездного в 100 в.,ж.д.ст. Рафаловка в 18 верстах, торговый и врачебный пункты на мебсте, почта, станция Стаховка – на месте».

Така довідка. І за кожним її рядком – люди, що так чи інакше залишали свій слід на землі.

Галина
Тетенева

ЛЕГЕНДА ПРО СЕЛИЩЕ ВОЛОДИМИРЕЦЬ

Існує кілька легенд та переказів про Володимирець.

Відомий такий переказ. У 12 ст один із потомків князя Володимира Мономаха, Володимирко, за якусь провину був засланий у ці краї і тут заснував поселення, що згодом було назване його іменем.

В історичних джерелах ще у 1662р. Володимирець згадується під назвою Володимирко. Людські поселення на території сучасного селища або в його околицях існували вже кілька тисяч років тому, про це свідчать знахідки кам'яних знарядь. В 16 ст. Володимирець був невеличким містечком, яке входило до складу володінь князів Чарторийських разом з таким же невеличким містечком Чарторийськ, де була князівська резиденція із двома селами. Володіння Чарторийських займали територію понад 2000 кв.км по обох берегах Нижнього Стиру.

До наших днів з цього періоду збереглись у парку сліди укріпленого замку у вигляді чотирикутного рову з валами та палац Фердинанда Красицького, який мав великі земельні володіння та тисячі селян-кріпаків, які працювали на нього.

**Записано від І.К. Воробя, краєзнавця, 1929р.н., смт
Володимирець 2004р.**

ЛЕГЕНДА ПРО УТВОРЕННЯ БАСЕЙНУ НА ОКОЛИЦІ ПАРКУ СЕЛИЩА ВОЛОДИМИРЕЦЬ

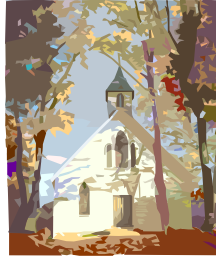
Двоповерховий будинок у районі парку – власність пана Красицького Фердинанда, його резиденція. Було у нього велике господарство, за яким доглядали знедолені селяни. А керував усіма управитель. Пан був дуже вередливий, не жалів людей і за найменшу провину піддавав страшним покаранням.

Були у нього наймити, які прислужували у покоях. Серед них виділялася миловидна і щира душею жінка, яка мала багато дітей. Діти голодували. Одного разу вдова взяла шматок хліба, щоб погодувати. Її панові виказали. Пан наказав жінку покарати. Знаючи його жорстокість, вдова вирішила тікати. Дорога втечі – було болото, через яке погоня не змогла б наздогнати жінку. От і побігла вона болотом, все глибше потопаючи в ньому. Там і засмоктала її драглиста трясовина. Після цього ходили чутки, що рано-вранці жінка з'являлася на болоті, ходила по ньому і гірко плакала.

Довідавшись про це, пан наказав осушити болото. Довго працювали на ньому двірські робітники і наймані селяни, але осушити всього не змогли. Не підняли того місця, де втопилась вдова, і яке залишилось з кількома берізками і кущами – свідками тих далеких подій.

А за радянських часів за рішенням місцевої влади воно було окультурено: поглиблено дно, розширено площу. І служить тепер басейн місцем відпочинку жителям Володимирця.

**Записано від І.К.Вороб'я, краєзнавця, 1929
р.н., смт. Володимирець 2004р.**

І ЗЛОТО ГОРОДЕЦЬКИХ КУПОЛІВ

...Чи не кожне село багате своєю історією. Так і наш Городець. Назва його сягає своїм корінням сивої давнини. Ще за часів Київської Русі на наших пригоринських луках був збудований замок-фортеця неподалік поселення Городища. За монголо-татарської навали було зруйновано все, і люди переселилися у лісі понад річкую Вирка. Нове місце обгородили частоколом і назвали Городцем.

Прикрасою, справжнім сільським шедевром є збудований місцевими умільцями в 1839 році Свято-Миколаївський православний храм.

А легенда побудови цього храму пов'язана з іменем Святого Миколая, який мандрував по світу, щоб допомогти людям чим зможе.

Було це в далекому 1839 році. У ті далекі часи в моєму селі жили сім старичків, які протягом дев'яти днів дотримувалися посту. Вони вважали, що саме завдяки цьому Бог допоможе їм знайти місце, на якому потрібно побудувати храм. Була темна ніч, коли одному із цих старичків наснився храм божий. Тоді дідусі попрямували до того місця, яке один із них бачив усні, але для закладання першого каменя їм потрібна була людина, яка не заплямована своїми ділами. І вони відправилися на пошуки такої людини. Через деякий час старички знайшли благочестивого чоловіка, якого звали Миколаєм, а той день

закладання першого каменю на храм був якраз на весняного Святого Миколая (22 травня).

Святиня була розміщена на пагорбі, та так, що відстань до місць, де жили прихожани, була майже однакова, а храм було видно з усіх сторін. Які були вмільці в моєму селі, бо церква побудована без єдиного цвяха на кошти прихожан, що налічували 1557 чоловік та 1613 жінок. При храмі знаходилося однокласне народне училище, яке давало елементарні знання сільським дітям.

І тепер дивуєшся, що храм зберігся в первозданному вигляді. Коли заходиш у храм церковних воріт, відкривається просторе подвір'я. З кожного боку знаходяться хрести, розміщені в один ряд, що є пам'ятками людям, які не повернулися із фронту. Позаду церкви-могили попередніх священиків. Праворуч від святині розташоване кладовище.

Три куполи, що розміщені на церкві символізують Святу Трійцю.

Кожна церква має свої традиції. Свято-Миколаївська не є винятком. Щороку навесні отець Мефодій, настоятель цього храму, староста церкви- Олександр Трохимович та церковний хор виходять на поля і відправляють молебень. Крім того, вони щороку виїжджають здійснювати богослужіння і хресний хід до джерела «Трішава». Похід на Трішаву став невід'ємною частиною в житті кожного жителя села.

Ось знайомі дуби-велетні, споконвічні хранителі джерельного скарбу. Вони вже не віддільні одне від одного: і каплиця, й криниця, і дуби-велетні надгоринської Трішави. Ще за часів Польщі на цій живописній поляні було дві каплички- католицька і українсько- православна. Стояли вони обіч стежини, яка вела до джерела з цілющою водою, прозорою настільки,

що блищали копійки, вкинуті сюди парафіянами обох церков. А одна з легенд гласить, що під старезним тріщавським дубом відпочивав Богдан Хмельницький з козаками. Жива історія...

Ось яку ще легенду розповідають про надгоринську Тріщаву.

Було це в сиву давнину. У цьому місці розкинулась прекрасна галявина, всипана білими запашними квітами. Дуже вже помічні вони були, тому люди й виривали їх з корінцями. Думали вистачить надовго, але пройшло небагато часу і квіту майже не залишилося.

Якось у сонячний день остання квітка-намистинка затужила за сестрицями, і її кришталева сльоза повільно впала в траву. У ту ж мить земля під нею почала тріскатися, і цей тріск був таким гучним, що його почули в селі. Прибігли люди, дивляться, що сталося. А, побачивши провалля з якого витікала вода, все зрозуміли. Згодом почали пити цю воду, збагнули, що й вона помічна. А щоб не сталося так, як з квітами, взялися доглядати джерело. Саму ж місцину назвали Тріщавою.

Якою б дорогою ви не їхали повз древній Городець, зусюди видно маківки Свято- Миколаївського храму. Тепер вони злотом спалахують у променях такого не зимовому ясного сонечка. У часи Середньовіччя це городище було оплотом цивілізації, тепер воно лише відоме в Україні та Польщі село. Але церква тут була і залишається оплотом духовності для всіх жителів довкружніх сіл, тим добрим вогником, який не лише зігріває у хвилини горя і відчаю, але й допомагає випалювати чорноту й облудність так званих «цінностей» нового часу.

Кривко Людмила Володимирівна
студентка КПІ

ДЖЕРЕЛА-ЦІЛЮЩІ ВЕНИ НАШОЇ ЗЕМЛІ

Дуже часто можна почути такі вислови: «Повернутися до джерел свого дитинства», «Бути чистим як джерельна вода». В багатьох казках батько посилає синів своїх до цілющого джерела по воду, а у скількох піснях народних згадується криниця з джерельною водою¹. Називають його Цеглина. Я думав, що ця назва пов'язана з цегляним заводом, який існував у селі з 1960 по 1995 р. На цьому заводі працювали заболоттівці та полонці. Цегла, виготовлена там, користувалася попитом у нашому та сусідньому районах. За словами колишніх працівників цього заводу, вигідно було мати його у селі, адже глину і воду брали поряд із самим заводом. Однак, назва джерела, аж ніяк не пов'язана із цим заводом. Жителі села Чирук Надія, Скібчик Надія Микитівна розповіли мені, що джерело Цеглина виникло задовго до появи заводу. Історія його появи таємнича, адже місце, де воно знаходиться, високе, піщане. Легенда каже, що якимось один чоловік тяжко занедужав, але мав сім'ю і змушений був працювати. Одного разу він повертався з лісу з в'язкою хворосту. Втомився, поклав свою ношу, схилився на неї та й задрімав. Проснувся від незнайомого голосу: «Встань, чоловіче, та викупайся в цій воді, і йди здоровий додому». Зляканий чоловік схопився на ноги, глянув поперед себе і завмер – перед ним джерело. Помився він і відчув легкість та силу у тілі. Довго нікому нічого не розповідав, хоча чув дивовані домисли односельчан з приводу появи джерела.

З часом здивування людей зникло і вони почали брати з нього воду. Вода була смачна, холодна, а ще мала якусь надзвичайну силу. Люди, випиваючи її відчували свіжість, приплив сили і енергії. Тетерук Василина, Ошурко Андрій, Супрунець Ганна розповідають про появу

джерела таке, що частина поліських земель, прилеглих до міста Кузнецовськ, знаходиться на плавунах «Плавунами у Заболотті називають карсти. У тлумачному словнику, я знайшов таке пояснення»Карст- явища , пов'язані з розчиненням природними водами гірських порід. Карст характеризується комплексом підземних і поверхневих форм рельєфу, своєрідністю циркуляції і режиму підземних вод, річкової мережі(зникаючої в підземних порожнинах) і озер.»

За переказами жителів, внаслідок підняття земельних вод до поверхні, і виникло це джерело. Тетерук Василина говорить, що якщо ґрунтові води піднімаються, то джерело більшає, а якщо ж відходять- меншає.

Як там би не було, але в цілому дію його води старожили села вірять. А назва Цегелина підходить від того, що розташована вона на глиняному ґрунті. Колись полонці і заболоттівці поряд з джерелом брали глину, з якої власноруч випікали цеглу. Потім з цієї цегли клали печі та груби в хатах. Вони ж стверджували, що цегла теплотривка, якщо полежати на печі зробленої з цієї цегли, то швидко зникає біль у попереку, перестають боліти кісті.

Існує ще легенда, яка розповідає, що джерело з'єднане з заплавою річки Стир, яка знаходиться поблизу села Острів. Навколо цього твердження велось багато суперечок. Один чоловік, щоб переконати в достовірності цього зв'язку, зловив у джерелі щуку, з плоского заліза зробив кільце, начепив його рибині на хвіст і випустив після цього у джерело.

Скільки було здивування, коли в заплаві через деякий час інший чоловік у рибальську сітку впіймав цю рибину!

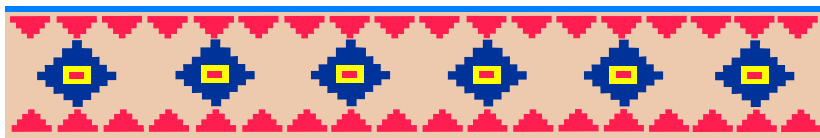
Сьогоднішнє джерело Цегелина нічим не нагадує колишнє. Воно замулилося, заросло травою, тільки невеличким оком визирає із заростей. Джерело ще живе,

ще б'ється його душа...Адже, на мою думку, правдивим є твердження людей, що джерела – це цілющі вени землі. Вона посилає їх на поверхню, щоб лікувати людські хвороби, щоб тримати таким чином тісний зв'язок людини із своїми глибинами.

Дуже часто старі люди згадують про цілющу воду цього джерела, яка тамувала не лише спрагу, а й відновлювала силу косарів, женців, пастухів, робітників, які стояли десятигодинну зміну біля розпечених цегельних печей.

Мабуть, забруднюються сьогодні людські серця, не турбуються проблемами природи, а переймаються лише власним матеріальним добробутом. Джерело Цегелина разом із селом пережило багато змін, спостерігаючи за людським життям і чекаючи, поки якась людська рука очистить його, поверне до життя.

ЩУР АНДРІЙ
учень 9 класу Заболоттівської ЗОШ

СЕРПАНКАМИ ЛЕГЕНЬКИМИ КАЗКАМИ ТА ЛЕГЕНДАМИ ПОВИТО РІДНИЙ КРАЙ

КРИНИЦЯ

Є на околиці нашого села ставок. Площа якого 6 гектарів. Ми навіть не задумуємося :» А звідки ж стільки води?» Це також наша історія. У тому місці, де зараз знаходиться капличка, було багато джерел. Вода у цих джерелах чиста і цілюща. Люди ці джерела чистили, обгороджували і набирали воду для пиття. Адже працювати доводилося далеко від села. Навколо були поля. От і вода ставала у пригоді людям. Це місце назвали Криницею. Тепер ці криниці дають воду нашому ставку, нашому водосховищу.

ХУТІР ЛИСИЩЕ

Історія нашого села «промовляє»,що наші предки-земляки займалися полюванням. Одного разу мисливці натрапили на велику нору. Біля цієї нолри було багато лисячих слідів. Сліди були свіжі.»Значить можна розраховувати на здобич», подумали мисливці. Сиділи день у хащах, другий, а на третій -потрапила лисиця в сільце. Один із мисливців дуже зрадів і вигукнув:»Ну і лисище». Ось ця лисиця і принесла назву хутору Лисище.

ХУТІР БЕРЕЗИНА

Моя розповідь про хутір Березина, який розташований у південно-західній стороні села. Нашим предкам прийшлося корчувати дуби, а це була дуже важка праця. Тоді вони вирішили шукати інше місце для поселення, де були мішані ліси, зокрема березняки. Першими поселенцями цього хутора була родина Килюхів. Вирубуючи берези, корчуючи пеньки, вони знищили березові ліси, а пам'ять про них –це назва хутір Березина.

СЕЛО МОСТИЦЕ

Про його назву свідчить така легенда. Колись через село проїжджав пан Блюхов. Йому сподобалися наші ліси, поля, а особливо глинястий ґрунт, який він вирішив використати для випалювання цегли. Місце, яке він облюбував знаходилося серед лісу. Побудував цегельню, але потрібно було вести торгівлю. Почав Блюхов вирубувати ліс і прокладати ґрунтову дорогу до найближчого селища Рафалівка, цей шлях він назвав Маюницьким. Але це було не вигідно тому, що там великі піски, важка дорога. І тоді він задумав побудувати залізницю, яка з'єднувала б цегельню і Рафалівку. Одного разу, шукаючи шлях де повинна була проходити залізниця, він проїжджав цією вулицею, де зараз моє село. Місцевість рівнинна, але болотиста. Він дуже зрадів своїй нахідці і промовив :»Тут побудуємо залізницю, а тоді мости-ще». Від того і пішла назва Мостище. Свої плани Блюхов не втілив у дійсність. Залізниці нема, а моє село стали називати Мостище

Леус Ірина Великожолудська ЗОШ 1-3ступенів.

СКАРБИ

БУЛО це у 60-х роках. Жителька села Красносілля Домна Гаврилюк взяла коробку і поспішила в бік міста по угоди. Вийшла вона на “татарську возвись” і розгубилася. Там, на пригірку, між сосняком, незнайомі чоловіки щось хрест-навхрест копали. А так як Домна була відомою знахаркою і знала всю округу та її людей, безбоязно підійшла до “чужинців” і поцікавилася, що вони роблять у її лісі. Перед жінкою постав дуже глибокий рів. З нього міські чоловіки бережно передавали один одному горщики. Старший із присутніх розказав, що на цьому кургані вони викопують татарське золото. Навіть показав горщики, чимось зверху залиті. І пояснив селянці, що тут був похований татарський воїн, і не один. Разом із ним тут схоронений кінь, його збруя і всі скарби загиблого, які він мав.

Домна не була б Домною: все таки настоювала, щоб копачі скарбів, археологи, та-ки показали, що вони дістали з-під землі. Вони повели її до автомашини і представили на ясні очі різного роду черепки, якісь залізні ножі-сікачі, щось схоже на маленькі сокирки, ланцюги (дивина! стільки віків пролежали в землі і не поіржавіли!) і ті горщики в придачу. Їх було до п'ятдесяти. Всі однаковісінькі. Домна попросила старшого, який представився викладачем інституту, відкрити хоча б однього.

-- Ви що? Хочете, щоб я в КДБ “загримів” ? Я ж їх сам не чіпаю!..

Тих горщиків так ніхто й не відкрив.

Прийшовши в село, Домна розказала про те, що бачила в лісі. А неподалік жив дід. То він просив передати всім, хто розуміє людську мову: чия б то могила не була – в ній копатися не можна. Дух того мерця, татарин він чи німець, чи мазур, все одно помститься, бо порушили його спокій. Особливо може постраждати люд, що живе поблизу. І продовжив...

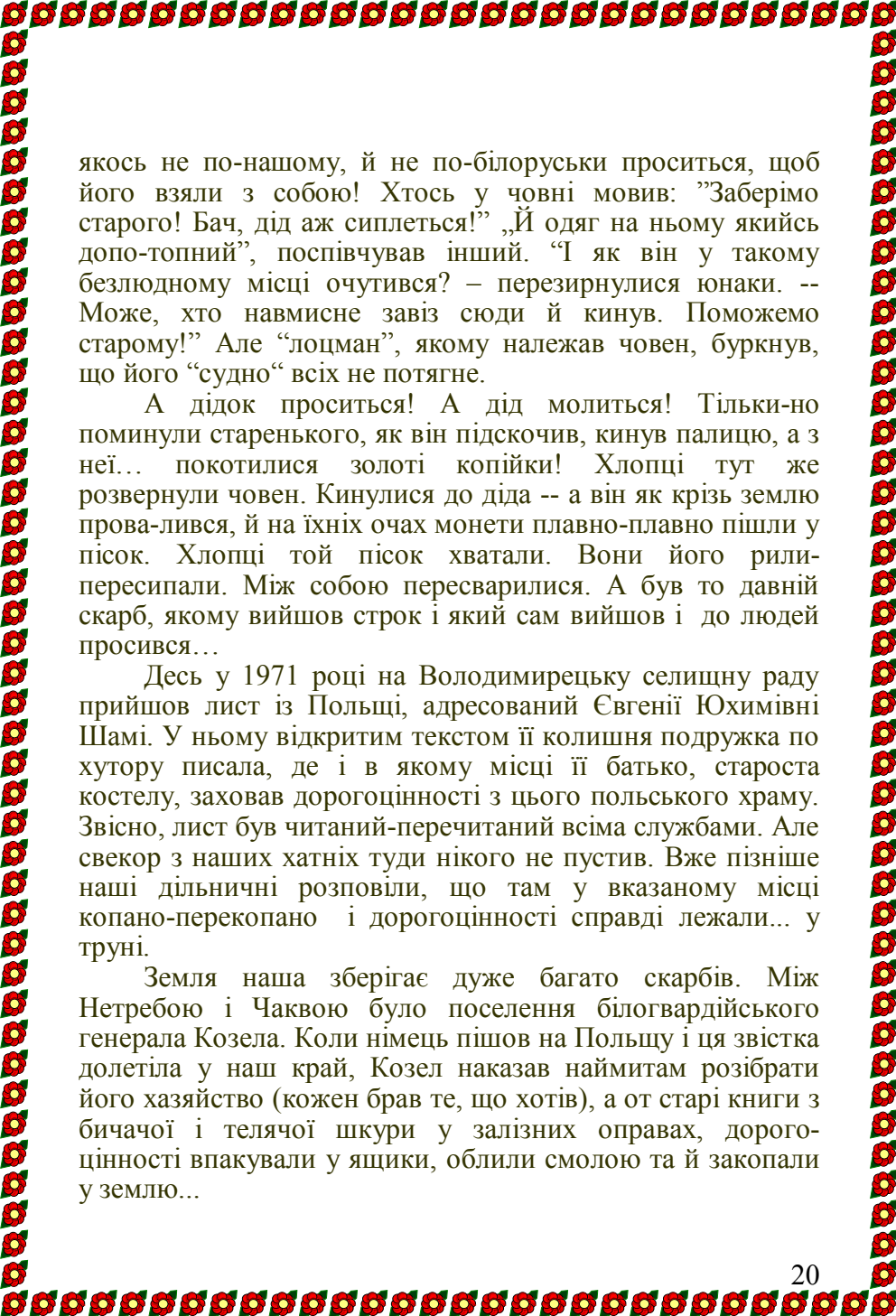

...Йшли поляки через Андругу. Тоді ще царська війна точилася. І пан-отаман, викликавши свого фурмана, довірив йому величезний лан-тух: ледь удвох у бричку втягнули. Завезли той лантух на берег річечки, де старе лісництво було, і між п'ятьма дубами схоронили. Пан не з простих людей був. Ще щось пошептав і зверху хрестика вбив. Прикрили ту місцину дерном. Водю траву полили. А на прощання пан обняв вірного слугу і сказав: "Якщо мої потомки привезуть отакого намальованого хреста --віддаси оце. Якщо ніхто не явиться - належатиме цей скарб внуку-правнуку сина-безбатченка твоєї старшої дочки..."

Фурман ще не мав сім'ї. Не був одруженим. Та й війна, мало що може статися! Але пройшли роки. Він одружився, й народилося у нього багато дітей. І справді: у старшої доньки, найрозумнішої і найкрасивішої, народився хлопчик без татка. Перед смертю фурман намалював "диковинного хреста" у своїй хатинці. Діти поперелякувалися: чого, ні з того, ні з цього, дід таке намалював? А той магічний хрест означав, що фурман свого слова дотримував. Коли ж хтось, кому не дано тими скарбами володіти, візьме їх -буде покараний. (Я була на тому місці. Там пройшла меліорація, і річка всохла – перетворилася в яр). За Радянської влади, коли відкрилися кордони, ту ди приїжджали поляки. І „наші” крутилися. Три дуби зрізані. А скарб все ще чекає свого власника...

Всі знають, що у Володимирці, там, де нині бульвар і вулиця Єврейська, стояли хати. Так от. В одній із них був соцзабез. В обідню пору чергувала прибиральниця. Враз у приміщення зайшов дядько. Обдивився, розговорився і сказав, що це його дім і він тут колись жив. Попросив дозволу піднятися на горище. А спустившись, узяв газету і в неї замотав... цеглину. Як потім виявилось, ту цеглину він вийняв із комина, і була вона... з золота.

Ще одна розповідь... Пливли хлопці Стиром. Коли це на старому городищі, неподалік Майдану, вгледіли дідка. Не йде, а тягнеться він до берега з важезною палкою! І

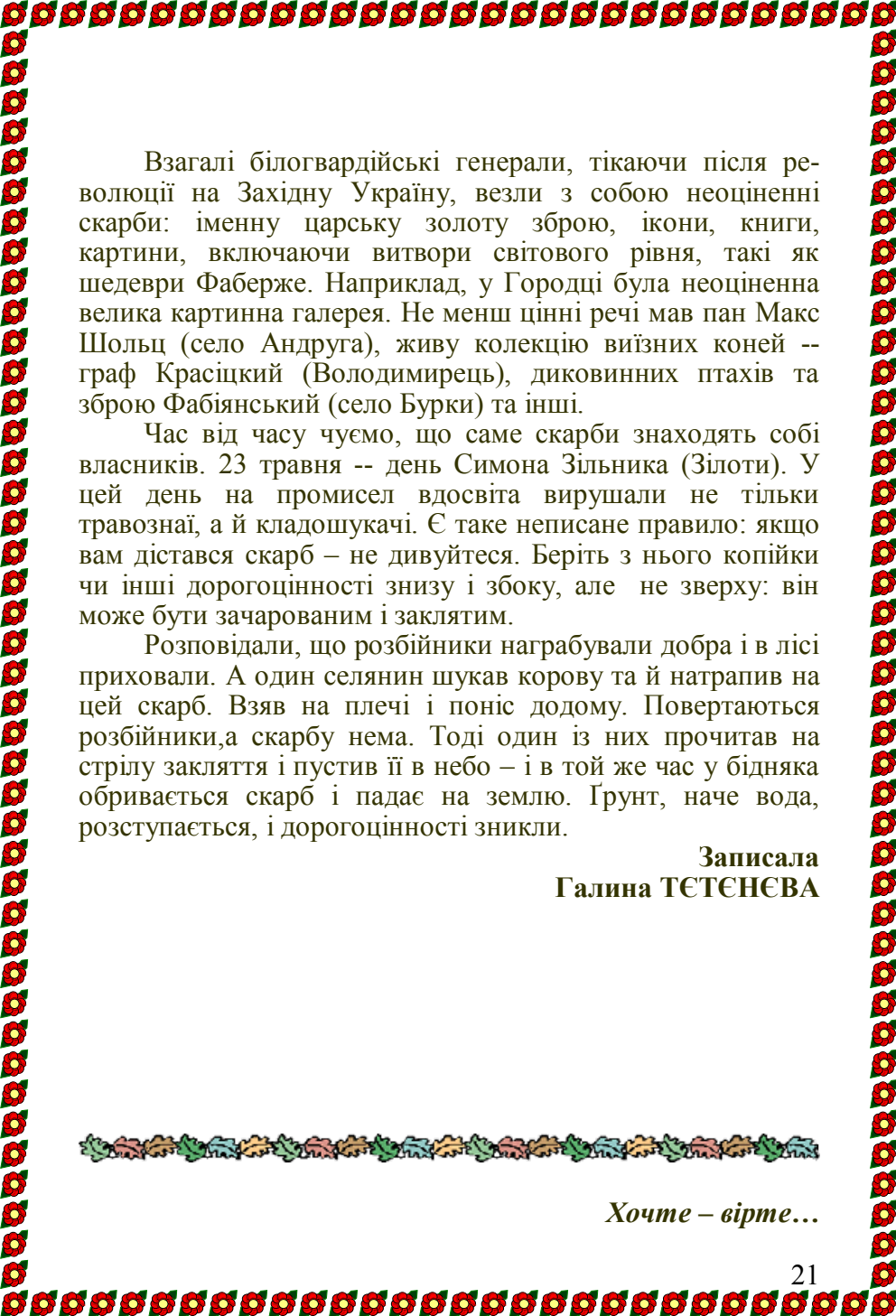

якось не по-нашому, й не по-білоруськи проситься, щоб його взяли з собою! Хтось у човні мовив: ”Заберімо старого! Бач, дід аж сиплеться!” „Й одяг на ньому якийсь допо-топний”, поспівчував інший. “І як він у такому безлюдному місці очутився? – презирнулися юнаки. -- Може, хто навмисне завіз сюди й кинув. Поможемо старому!” Але “лоцман”, якому належав човен, буркнув, що його “судно“ всіх не потягне.

А дідок проситься! А дід молиться! Тільки-но поминули старенького, як він підскочив, кинув палицю, а з неї... покотилися золоті копійки! Хлопці тут же розвернули човен. Кинулися до діда -- а він як крізь землю прова-лився, й на їхніх очах монети плавно-плавно пішли у пісок. Хлопці той пісок хватали. Вони його рили-пересипали. Між собою пересварилися. А був то давній скарб, якому вийшов строк і який сам вийшов і до людей просився...

Десь у 1971 році на Володимирецьку селищну раду прийшов лист із Польщі, адресований Євгенії Юхимівні Шамі. У ньому відкритим текстом її колишня подружка по хутору писала, де і в якому місці її батько, староста костелу, заховав дорогоцінності з цього польського храму. Звісно, лист був читаний-перечитаний всіма службами. Але свекор з наших хатніх туди нікого не пустив. Вже пізніше наші дільничні розповіли, що там у вказаному місці копано-перекопано і дорогоцінності справді лежали... у труні.

Земля наша зберігає дуже багато скарбів. Між Нетребою і Чаквою було поселення білогвардійського генерала Козела. Коли німець пішов на Польщу і ця звістка долетіла у наш край, Козел наказав наймитам розібрати його хазяйство (кожен брав те, що хотів), а от старі книги з бичачої і телячої шкури у залізних оправах, дорогоцінності впакували у ящики, облили смолою та й закопали у землю...

Взагалі білогвардійські генерали, тікаючи після революції на Західну Україну, везли з собою неоціненні скарби: іменну царську золоту зброю, ікони, книги, картини, включаючи витвори світового рівня, такі як шедеври Фаберже. Наприклад, у Городці була неоціненна велика картинна галерея. Не менш цінні речі мав пан Макс Шольц (село Андруга), живу колекцію виїзних коней -- граф Красіцький (Володимирець), диковинних птахів та зброю Фабіянський (село Бурки) та інші.

Час від часу чуємо, що саме скарби знаходять собі власників. 23 травня -- день Симона Зільника (Зілоти). У цей день на промисел вдосвіта вирушали не тільки травознаї, а й кладошукачі. Є таке неписане правило: якщо вам дістався скарб -- не дивуйтеся. Беріть з нього копійки чи інші дорогоцінності знизу і збоку, але не зверху: він може бути зачарованим і заклятим.

Розповідали, що розбійники награвували добра і в лісі приховали. А один селянин шукав корову та й натрапив на цей скарб. Взяв на плечі і поніс додому. Повертаються розбійники, а скарбу нема. Тоді один із них прочитав на стрілу закляття і пустив її в небо -- і в той же час у бідняка обривається скарб і падає на землю. Грунт, наче вода, розступається, і дорогоцінності зникли.

Записала
Галина ТЕТЕНЬВА

Хочте – вірте...

ХРЕСТИ

Село Луко. Ліс.

Тут, на північній стороні села, де розбігаються на всі сторони світу довгі змії ґрунтових доріг, стоять хрести. Великі й маленькі. Пригірок біля них обгороджений жердинами. Дика груша та стара сосна із молодим паросляком обступили їх неначе почесна варта. Під хрестами на землі – жовті бідончики, миски, хороший скляний посуд. А ці символи терпеливого страдництва геть обвішані вишитими і купленими в магазині рушниками, стрічками різних кольорів, вишитими фартухами. Є тут чиясь спідниця і безрукавка (а, може, то колись була фуфайка...).

Їдуть сюди люди. З Білорусії і з дальніх українських міст. Передають через знайомих стрічки, рушники, їжу. І все заради одного -- щоб зцілитися, щоб задумане збулося, щоб мати дітей, щоб чоловік не пив, щоб жінка не гуляла, щоб господарство велося. Можна в це вірити, можна й не

То що ж то за Хрести? В Луко та сусідніх селах розповідають багато легенд про це урочище «Старці» і ті Хрести. Але всі сходяться в одному.

...Було це після 1861 року, коли воля прийшла і землю почали бідним давати. Тоді сім'ями люди кинулися нового місця шукати. Переказують, що в той рік страшна зима була, мор на людей і худобу ходив. А заметілі були такі, що хати й хліви позамітало, люди копали нори в снігу. Дуже тяжка була зима, сніг доводилося на воду топити.

Вже як пішла відлига, поїхали хуторяни в ліс й натрапили там на мертвих людей. Вони сиділи, притулившись одне до одного: дід, жінка, діти. Бідно вдягнені, як старці. Чи з голоду, чи з холоду не дійшли до перших хат всього 5 кілометрів. Пройшла така сувора зима, але їх не зачепили вовки, не рознесли дикі звірі. І коли

зібралися люди їх хоронити, в діда раптом випала незвичайна іконка (її потім прибили на найвищому хресті). Згодом приїхав православний священик і сказав, що то була сім'я руських старообрядців. Куди вони йшли, куди добиралися -- таємниця, яку забрали з собою в могилу.

Та пам'ять про Хрести живе. Кожне покоління лувчан і жителів сусідніх сіл поновлюють ці хрести, доглядають, носять їжу. І просять Бога, щоб ніколи й нікому з їхнього роду не довелося помирати голодною і холодною смертю.

Записала Галина ТЕТЕНЄВА

ЛЕГЕНДА ПРО НАЗВУ УРОЧИЩА МАЙДАН

Колись давно, за розповідями старожилів, жив у Перекаллі пан. От захотілося йому поплавати по Стиру, помилуватися його природою. Неподалік од села побачив він чудову місцину на протилежному березі річки від с. Млинок.

Це велика площа над берегом без лісу, відкрита сонцю, поросла зеленою травою і лікарськими рослинами. Біля нього так гарно повимивала ґрунт, зробивши з берега зигзагоподібні земельні ділянки.

Місцеві люди не знали, що це означає і почали називати це місце Майданом. Бо й справді, такої краси ще ніхто й ніколи не бачив.

Панові дуже хотілося показати це місце своїм друзям-польським панам, і він побудував тут будинок відпочинку, типу санаторію. Згодом почав запрошувати своїх друзів. І всі почали з'їжджатися. І всі дуже сподобалоса це місце, природа цього куточка нашого краю, де вони із задоволенням відпочивали, катаючись на човнах по Стиру.

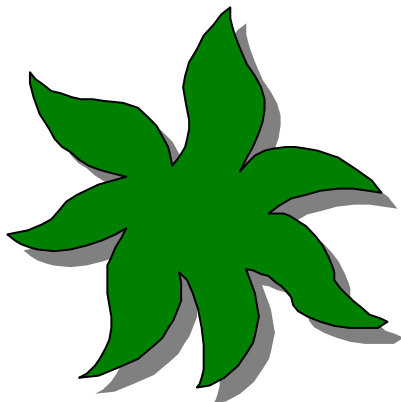
Йшли роки, століття. Польським панам стало небезпечно жити каля лісу. Поступово став занепадати той будинок, а з часом і слиду його не стало. А урочище Майдан так довбогодни милує око всіх, хто приїжджає на відпочинок.

Записано від В.П.Репетухи, с.В.Телковичі1995р.

БРАТКИ

Жили собі чоловік та жінка, і було у них два синочки. Дружно жили вони, та мати тяжко захворіла і померла. Побідував батько рік й оженився вдруге. А мачуха виявилася надоброю жінкою: скупа та ненажерлива, вигнала свого чоловіка на заробітки. Життя братиків стало ще тяжчим. Весь час знущалося з них мачуха та дві її дочки. Терпіли брати, терпіли, а потім підпалили хату, але і самі не змогли урятуватися. Повернувся чоловік, а на місці хати-згарище, а на ньому квітнуть маленькі триколірні квіти. Нахилився чоловік, зірвав квіточку, повертів її в руках, повернув другим боком... І все зрозумів. Найбільшу пелюстку-білу-підтримували з низу два зелені листочки, ніби на двох стільцях сиділа вона, як та зла мачуха. З обох боків жовті пелюстки, кожна з них сидить на одному стільчику –мачушині діти. А два сині пелюстки притулилися на одному зеленому листочку –це брати-сирітки.

**Записано від Уляни Михайлівни Босик, 1919р.н., у
с.Озеро**

ВОЛОШКИ

Якось небо дорікнуло колоссю хлібного поля: мовляв, усе, що є на землі, вдячне небові. Квіти посилають свої пахощі, ліси-таємничий шепіт, птаха – спів. Тільки колосся не складає йому подяки, хоча саме небо напуває коріння дощем.

-Навпаки, ми дуже вдячні тобі,-сказали колоски,-але не знаємо, як це показати. Допоможи нам.

-Гаразд,-відповіло небо.-Я знайду до вас.

І небо наказало землі виростити серед колосся сині квіти- частину неба. Відтоді стебла хлібних злаків при кожному подмухові вітру нахиляються до посланців неба-волошок і посилають їм тисячі слів любові.

**Записано від Віри Миколаївни
Кібиш,1945р.н., мешканки с.Кідри**

ДУБІВКА

Село Дубівка носить саме таку назву тому,що це невелике село розміщене на відстані приблизно одного кілометра від більшого села Каноничі. А колись на місці села Дубівка росли величезні могутні дуби, із села Каноничі дівчата і хлопці ходили туди грати в різні ігри, співали, призначали побачення, бо місцевість ця й справді була дуже гарною. А потім біля того гаю люди почали будуватися, дерева зрізали, й село збільшилося. Але в пам'ять про той старий чудовий гай люди назвали село Дубівка

**Записала у 1991р. Лариса Гаврилук у селах
Каноничі й Дубівка**

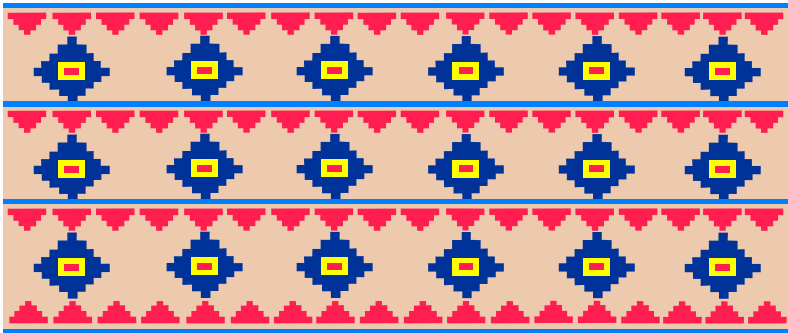

КУРГАН

У нас за селом є великий курган. Колись, як татари налетіли на наше село, люди повтікали в ліс і поховалися. Але хтось один залишився, і видав татарам де всі поховалися. Вночі коли всі задрімали, татари налетіли і повбивали усіх тих, хто втік і заховався. Мертві тіла позбирали і вкинули у велику яму. Залишився лише малий хлопчик, якому вдалося непомітно заховатись. Пізніше, він зібрав людей із сусіднього села, і ті насипали великий курган. Кажуть, що зараз, коли великий вітер там чути стогін і крик.

Розповіла Оксена Юхимівна Лепуш, 1925р.н.

С.Кедри.

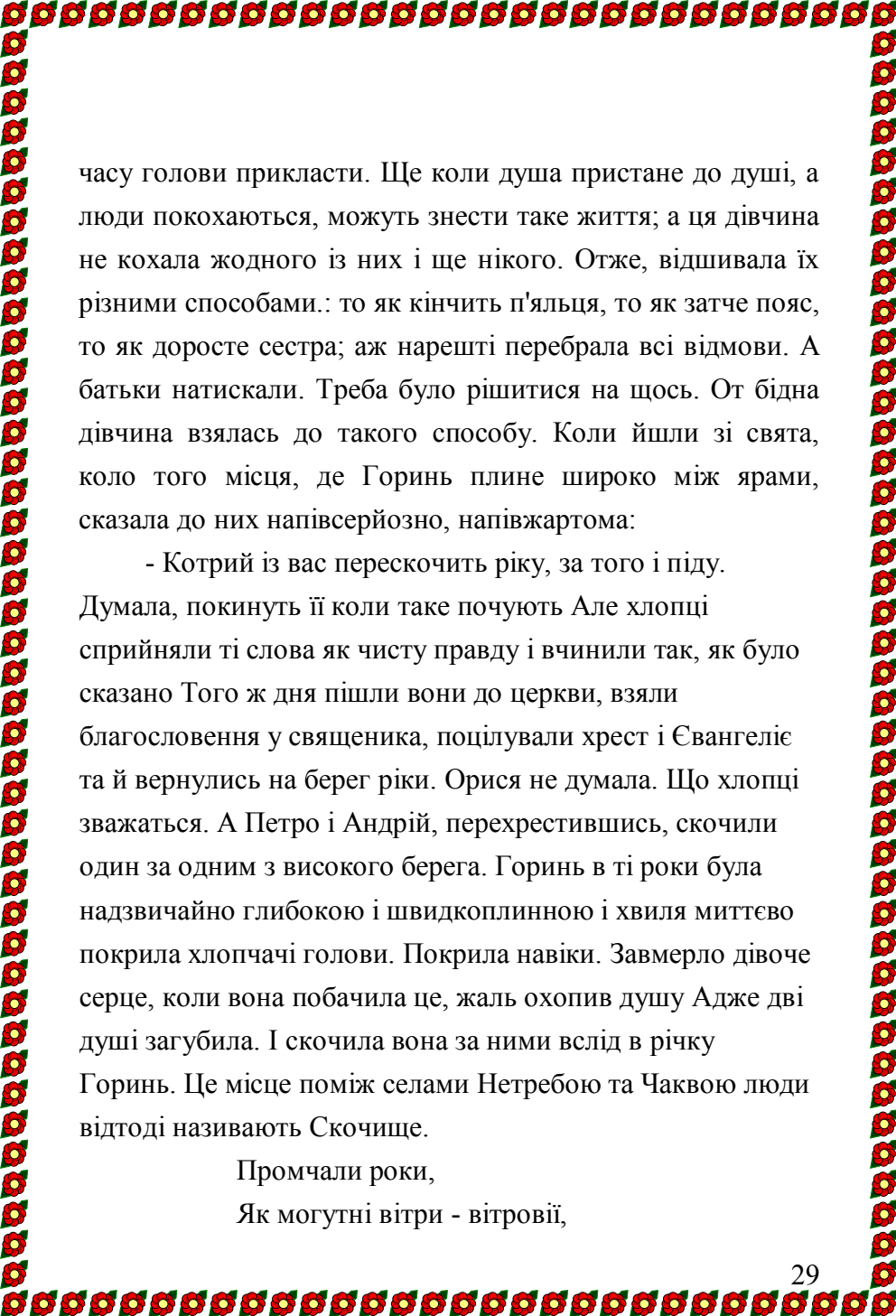
РАФАЛІВКА

Десь у кінці 19 на початку 20 століття на місці містечка була гола земля. Нікому ні до чого не придатна, тому й дешево продавалася. Бідний польський панок Рафаїл купив цю землю. Але швидко розчарувався, бо кому потрібен голий піщаний ґрунт і непролазні хащі. Та знайшлися мудрі люди, які порадили пану прокласти залізницю. Пан Рафаїл захопився за цю рятувальну ниточку і почав наймати робітників для прокладання залізниці. Так **з ужитку** виникло невелике робітниче містечко, котре й назвали Рафаїлівкою. Згодом літера *ї* випала і залишилась гарна, звучна назва - Рафалівка.

Переказала О. Кожевникова.

СКОЧИЩЕ

Скочище - урочище біля села В. Цепцевичі. Була одна дуже гарна дівчина; два парубки закохалися в неї, дарували їй дарунки і посилали сватів до неї. Але чи злий дух заклав її серце, чи злі очі замовили, не могла кохати жодного і не могла оборонитись перед обома. Батьки говорили щодня, що треба вийти заміж, але вона не хотіла. Бо в хаті тяжке життя молодиці: панщина, дім, а якщо Бог дасть діти, нема

часу голови прикласти. Ще коли душа пристане до душі, а люди покохаються, можуть знести таке життя; а ця дівчина не кохала жодного із них і ще нікого. Отже, відшивала їх різними способами: то як кінчить п'яльця, то як затче пояс, то як доросте сестра; аж нарешті перебрала всі відмови. А батьки натискали. Треба було рішитися на щось. От бідна дівчина взялась до такого способу. Коли йшли зі свята, коло того місця, де Горинь плине широко між ярами, сказала до них напівсерйозно, напівжартома:

- Котрий із вас перескочить ріку, за того і піду.

Думала, покинуть її коли таке почують Але хлопці сприйняли ті слова як чисту правду і вчинили так, як було сказано Того ж дня пішли вони до церкви, взяли благословення у священника, поцілували хрест і Євангеліє та й вернулись на берег ріки. Оріся не думала. Що хлопці зважаться. А Петро і Андрій, перехрестившись, скочили один за одним з високого берега. Горинь в ті роки була надзвичайно глибокою і швидкоплинною і хвиля миттєво покрила хлопчачі голови. Покрила навіки. Завмерло дівоче серце, коли вона побачила це, жаль охопив душу А вже дві душі загубила. І скочила вона за ними вслід в річку Горинь. Це місце поміж селами Нетребою та Чаквою люди відтоді називають Скочище.

Промчали роки,
Як могутні вітри - вітровії,

Та плине в майбутнє
Поліська красуня ріка.
Прекрасних три серця -
Орисі, Петра та Андрія -
Згадають нащадки і нині,
І прісно, й в віках.

**Записано від Катерини Василівни Левицької,
1930 року народження. С. Велихів.**

ПУСТИРНИК

У сиву давнину жив самотній дід. Жив на відлюдді самотній і забутий. Одного разу на його подвір'я забігла тяжко поранена молода лань, за якою гналася стая вовків. Почув старий дід виття і вийшов із хати, побачив під дверима конаючу лань. Відніс її у хату. Відігрів. Нагодував і залишив у себе доглядати. Минали дні. Тижні. Лань оклигала. Завдяки догляду старого. Одного разу сидів дід на лавці і гладив її по голівці. І раптом лань заговорила людським голосом:

- Чоловіче добрий! Якби знав,, яка я вдячна долі, що спізнала людську доброту, що зустріла тебе!

- Ти не мені а вовкам дякуй, бо завдяки їм ти спізнала мене.

Не буває ланько зла без добра. Зле серце робить звіра
диким,
а добре серце звіра на людину обертає.

І тільки мовив він ці слова, як замість лані постала перед
ним дівчина вроди не баченої, що зблідли поряд із нею
весняні барви.

- Я знав доню, що під старість доля подарує мені велику
радість. І тепер помирати можу. Залишу тобі у спадок
свою вбогу хатину і ще одне слово заповідне...

Зрозуміла дівчина .що це є заповідне слово цим зіллям
лікуй людей від серцевих хвороб. А назвала його на згадку
про діда

- пустельника - пустирником. А ще його називають
собачою
кропивою, або сердечником.

**Записано від Уляни Миколаївни Босик. 1919р. н.
с. Озеро**

ЧОРНИЙ ЛЯД

У селі є поле Чорний ляд Ще за часів татарської навали
те сталося... Була пізня осінь. Татари палили сусіднє село,
а всі люди перебирались далше від осель у густий ліс,
через болото. Люди знали, що татари не знайдуть туди

дороги. А ввечері, щоб обігріти дітей, вони запалили костри. Татари побачили і ринули через болото. Багато з них потопилося. Трясовина позатягувала їх, інші не могли виїхати, ходили по пояс у воді і обледеніли.

Через обледеніння багатьох татар , назвали те болото Чорний ляд. Зараз болото осушене і там поле, на ньому росте пшениця.

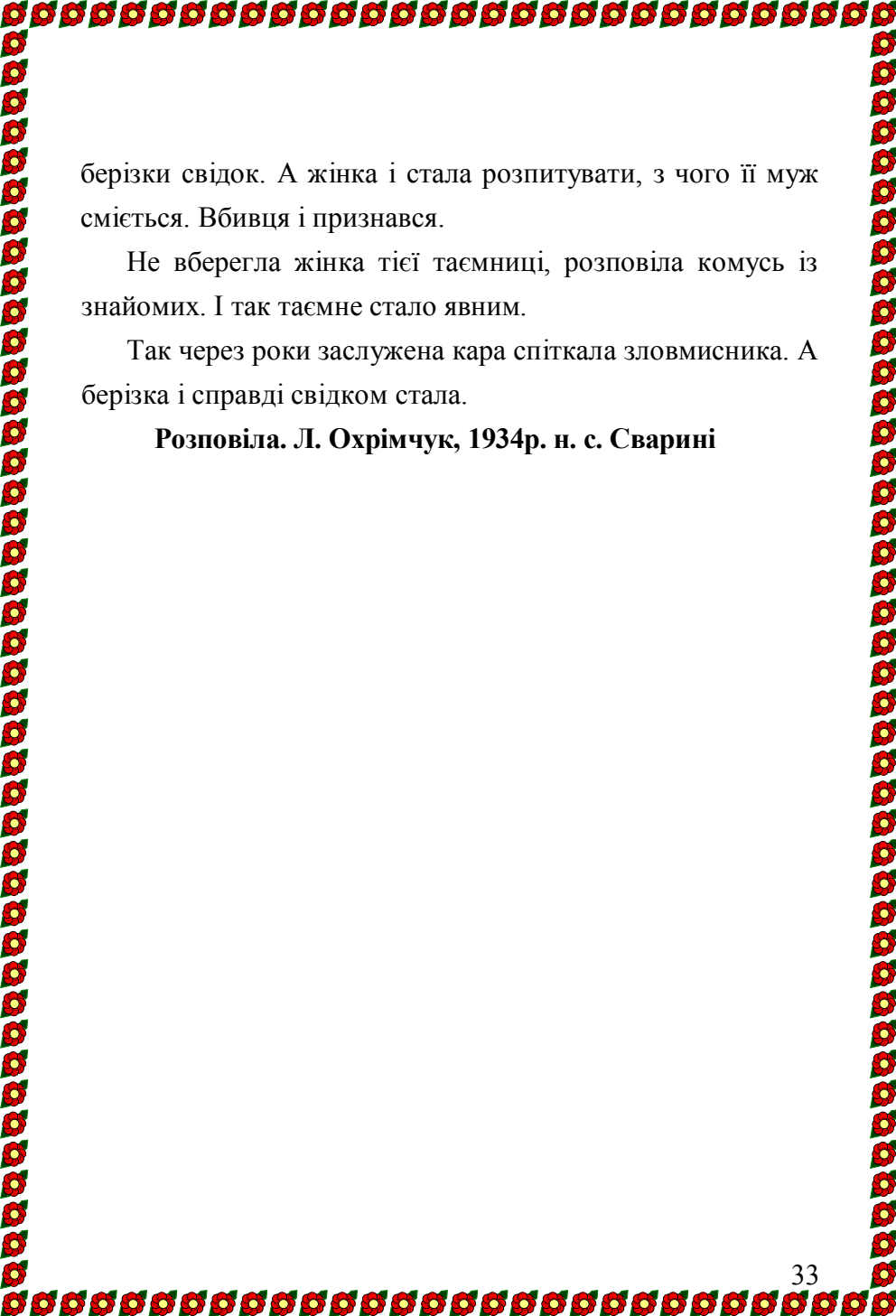
Записано від Оксені Юхимівни Лепуш. с. Кідри

ЯК БЕРІЗКА СВІДКОМ СТАЛА

Довелося чути, що біля села Сварині над шляхом росла береза. У пору, коли вона була ще молодим деревом, сталася, кажуть, така трагічна історія.

Їхав нашим краєм багатий купець, який найняв собі відника. Той вів його в якихось справах. А по дорозі вирішив купця вбити і заволодіти його багатством! Це і сталося біля згаданої берізки. Перед смертю купець сказав своєму вбивці: « Ти мене вб'єш, але знай, що ця берізка стала свідком»

Прошло багато літ. Вбивця розбагатів, їздив уже не простим возом, а розкішною бричкою. І трапилось йому проїжджати разом зі своєю дружиною повз знайому берізку. Проминувши її, він засміявся: мовляв, який там із

берізки свідок. А жінка і стала розпитувати, з чого її муж
сміється. Вбивця і признався.

Не вберегла жінка тієї таємниці, розповіла комусь із
знайомих. І так таємне стало явним.

Так через роки заслужена кара спіткала зловмисника. А
берізка і справді свідком стала.

Розповіла. Л. Охрімчук, 1934р. н. с. Сварині